

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

ОРГАНІЗАЦІЯ РІЗНОРІВНЕВОЇ ДОПОМОГИ УЧНЯМ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

С. Авдєєва

В умовах воєнного стану система освіти України переживає безпрецедентні виклики. Освітній процес часто здійснюється в дистанційному, змішаному або асинхронному форматі. Поряд із загальними труднощами (нестабільне інтернет-з'єднання, тривоги, евакуація, емоційна напруга тощо) особливого значення набуває підтримка дітей і підлітків з ООП.

Діти і підлітки з такими потребами потребують не лише адаптації навчального матеріалу, але й особливої уваги до психо-емоційного стану, безпеки, доступності інформації, стабільності взаємодії з дорослими. Вони мають різні можливості пізнавальної діяльності, тому не всі можуть швидко та правильно реагувати й опрацьовувати інформацію з навколишнього середовища. Суголосні з О. Чеботарьовою з приводу важливості підтримки та допомоги таким дітям під час війни з максимальним урахуванням їхніх особливостей для мінімізації в них наслідків психологічної травми [3]. Відтак, організація різнорівневої допомоги стає ключовим інструментом для забезпечення інклюзивності й рівного доступу до освіти в умовах надзвичайних ситуацій. В умовах воєнного стану педагогам потрібно переосмислити підходи до надання допомоги, впроваджувати різнорівневу підтримку, що відповідає освітнім і безпековим потребам.

Система роботи підтримки учнів з ООП має бути побудована за принципом *трьох рівнів*, які відображають інтенсивність потреб у допомозі. Зупинимось більш детально.

Створення інклюзивного та безпечного освітнього середовища в кожному закладі освіти. Основними елементами такого середовища є: доступ до укриттів і безпечних просторів; наявність планів евакуації та обізнаність персоналу; психологічна підтримка всіх

учасників освітнього процесу; забезпечення доступу до навчальних матеріалів онлайн та офлайн.

Підтримка, яка реалізується за допомогою: розроблення індивідуальної освітньої траєкторії; роботи асистента вчителя з урахуванням особливих потреб дитини; адаптації змісту та форм подачі навчального матеріалу; врахування емоційного стану та рівня стресу дитини.

Рівень залученості вузьких фахівців – практичних психологів, логопедів, дефектологів, реабілітологів. Їхні дії містять: проведення діагностики змін у стані дитини; консультування педагогів і батьків; терапевтичні інтервенції (арттерапія, когнітивно-поведінкові техніки); сприяння адаптації дитини до нових умов (евакуація, зміна школи тощо).

Під час реалізації інклюзивної освіти в умовах війни виявлено низку проблем, які можна умовно об'єднати в такі групи (табл. 1).

Організація ефективної підтримки учнів з ООП в умовах воєнного стану передбачає командну взаємодію між різними спеціалістами освітнього процесу. Кожен із них виконує унікальні функції, які доповнюють один одного.

Педагоги є ключовими учасниками підтримки, адже вони здійснюють безпосередній освітній вплив. В умовах війни вчитель часто виконує функцію координатора, який оперативно приймає рішення в нестандартних ситуаціях (переривання занять через повітряну тривогу, зміна формату взаємодії).

Асистент педагога є посередником між учнем з ООП та освітнім середовищем. У дистанційному навчанні він часто бере на себе функції модератора під час онлайн-уроків, підтримує дитину в роботі з цифровими платформами.

Цілком слушно К. Бужинецька наголошує на тому, що у стресових умовах війни роль психолога значно зростає, адже він надає психоемоційну підтримку дітям, педагогам і батькам, проводить тренінги, кризові втручання, працює над зниженням тривожності [1].

Своєю чергою, ефективна адміністративна політика дозволяє уникати хаотичних рішень і сприяє створенню системної моделі допомоги навіть у надзвичайних обставинах.

Таблиця 1

Основні проблеми реалізації інклюзивної освіти в умовах війни [2]

№ з/п	Групи проблем	Зміст
1	Психологічні	Страх і тривожність учасників освітнього процесу (дітей, батьків, педагогів), що спричиняють емоційне напруження, зниження здатності до навчання, викликають уникнення контактів або відмову від занять. Психоемоційне виснаження і професійне вигорання педагогів як наслідок постійного стресу, нестабільності, високого навантаження й емоційної відповідальності за дітей. Хронічне виснаження через тривале перебування в умовах небезпеки, втрату житла, переселення, що впливає на загальний психофізичний стан усіх учасників процесу
2	Організаційні	Відсутність адаптованих цифрових ресурсів, спеціальних програм і матеріалів, які відповідають потребам учнів з ООП. Низький рівень цифрової грамотності в частини педагогів і батьків, що знижує ефективність дистанційного навчання та комунікації. Недостатній рівень комунікації в колективі – обмежений обмін інформацією, неузгодженість дій у ситуаціях, що вимагають командної взаємодії
3	Проблеми доступності	Перешкоди в доступі до інформації для дітей із сенсорними порушеннями (відсутність сурдоперекладу, текстових дублювань, матеріалів зі шрифтом Брайля або звукового супроводу). Недостатня адаптація для дітей з ООП у дистанційних умовах, неможливість використання стандартних платформ за допомогою інтерфейсу, складність у засвоєнні матеріалу без візуальної або тактильної підтримки
4	Інфраструктурні проблеми	Недостатнє матеріально-технічне забезпечення укріплень: відсутність освітлення, парт, інтернету, що унеможлиблює повноцінне навчання під час тривоги. Відсутність чітких алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях (не всі заклади мають протоколи поведінки під час обстрілів, евакуації, тривоги). Нестабільність інтернету й електропостачання, яка є типовою проблемою в регіонах, де тривають бойові дії, що порушує сталість навчального процесу

З огляду на означене рекомендуємо *керівникам закладів освіти всіх типів*:

- посилити міждисциплінарну команду супроводу завдяки чіткому розподілу обов'язків між педагогами, асистентами, психологами, соціальними педагогами й адміністрацією;

- розробити адаптовані протоколи дій у надзвичайних ситуаціях з урахуванням потреб дітей з ООП (зокрема, й супровід до укриттів, особливості поведінки під час стресу тощо);
- підвищити рівень психоемоційної компетентності педагогів, регулярно проводити тренінги з кризової психології, саморегуляції та профілактики емоційного вигорання;
- забезпечити доступ до альтернативних форматів навчання для учнів з ООП (озвучення, шрифт Брайля, жестова мова, прості тексти, відеоматеріали з адаптованим змістом);
- використовувати інструменти дистанційної освіти з урахуванням особливостей учнів, заохочувати родини до освітнього процесу як партнерів;
- залучати громадські ініціативи та гуманітарні організації до створення інфраструктурних умов (облаштування укриттів, надання технічних засобів, організація мобільної психологічної допомоги).

Реалізація цих рекомендацій сприятиме збереженню сталості освітнього процесу, психоемоційного благополуччя дітей та підтримці педагогів у складних умовах сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бужинецька К. Б. Важливі кроки: сучасні практики підтримки родин дітей з ООП в умовах криз. URL: <https://surl.li/aawdcy> (дата звернення: 21.05.2025).
2. Коссова-Сіліна Г. О. Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану: навчально-методичний посібник / Галина Коссова-Сіліна. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 129 с.
3. Чеботарьова О. В. Допомога, підтримка та навчання дітей з особливими освітніми потребами як важливий ціннісно-гуманістичний вектор сьогодення. URL: <https://surl.li/avwjgp> (дата звернення: 21.05.2025).